

University of Groningen

Althusser over het marxisme

Manschot, Henk Antoon Maria

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1979

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Manschot, H. A. M. (1979). *Althusser over het marxisme*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

te weerleggen. Marx vertrekt telkens van de politiek economische uitleggingen om zich daartegen af te zetten. Zijn eigen theoreties kader komt eerst in het verdere verloop van Das Kapital in zijn zelfstandigheid naar voren.

Als deze hypothese juist is, dan moet het eerste hoofdstuk gelezen worden als een tekst waarin de kritiek op de politieke economie weliswaar leidt tot het voordurend aangeven van 'breuklijnen' maar nog niet altijd tot het formuleren van de eigen theorie. De tekst heeft daarom ten aanzien van de rest van Das Kapital vooral een kritiese en prope-
deutiese waarde (43).

Zo komen we uiteindelijk weer terecht bij de interpretatievraag, een kernprobleem uit de historische epistemologie, het andere 'veld' waarmee Althusser zich bezig houdt bij het vraagstuk van de ideologie.

4.5. Samenvatting

Vanuit verschillende invalshoeken heeft Althusser geprobeert het ideologiebegrip van de histories-materialistische theorie in kaart te brengen. Deze kaart laat nog vele open plekken zien. De begripsvorming is onvoltooid. De samenhang tussen de verschillende onderdelen is niet altijd uitgewerkt. Kortom, de theorie van de ideologie is ongelijkmatig ontwikkeld. Dat blijkt ook daar waar de 'omweg' via de psychoanalyse nog niet van binnen uit in het marxisme is hernomen.

Deze situatie is niet altijd begrepen. Vóór - en tegenstanders hebben gemeen, dat ze vaak bij één aspekt of onderdeel zijn blijven staan zonder dit in het geheel terug te plaatsen. Dat heeft geleid tot heftige beschuldigingen, weerleggingen en polemieken waarbij het erop leek alsof de auteurs een wedstrijd waren aangegaan om de meest kwetsende titel: De 'case' Althusser (J.Lewis); Althusser: een buiksprekend strukturalisme (A. Glucksmann); Van de éne heilige familie naar de andere (R.Aron); Een pseudo-strukturalisme, pseudo-marxist (A.Schaff).

Om deze en andere kritieken op hun waarde te kunnen schatten, zet ik tot besluit nog eens de voornaamste elementen van Althusser's ideologiebegrip bij elkaar. Deze elementen bevinden zich niet alle op hetzelfde abstraktienivo. Globaal kan men zeggen dat de eerste vier de 'ideologie in het algemeen' betreffen; de laatste twee formuleren, voortbouwend op

het voorafgaande, het ideologiebegrip voor een klassenmaatschappij en voor de kapitalistische produktiewijze.

1. De histories-materialistische theorie begrijpt elke samenlevingsvorm als een gestructureerd geheel dat - metafories - uiteengelegd kan worden in drie nivo's. Het ideologische nivo dat samen met het juridies-politieke de bovenbouw vormt, heeft een eigen, onherleidbare plaats en funktie die niet ongedaan gemaakt wordt door het feit dat de ideologie 'in laatste instantie' wordt bepaald door de economische basis.

2. De funktie van de ideologie ligt in de reproductie van de arbeidskracht en van de produktieverhoudingen. De 'bepaling in laatste instantie' en het eigen effect van de ideologie op het economische en politieke kunnen alleen vanuit dit gezichtspunt inzichtelijk gemaakt worden.

3. De reproductiefunktie is de marxistische uitwerking van de vooronderstelling dat ideologie ontspringt aan een verhouding: namelijk de imaginaire verhouding van de mensen tot hun werkelijke bestaansvoorwaarden. De voorstellingen die uit deze verhouding voortkomen zijn daarom noodzakelijk imaginair, dat wil zeggen gekenmerkt door een 'reconnaissance mēconnaissance'-structuur.

4. Ideologie is materieel en maatschappelijk: zij wordt gerealiseerd in praktijken, gehelen van rituelen en regels die door instituties worden gekreëerd en geëffektueerd. Vanwege deze bestaanswijze gaat ideologie aan de individuen vooraf. De ideologisering van het individu voltrekt zich als een proces van invoeging in bestaande ideologische patronen, een proces dat door het individu niet als zodanig wordt beleefd.

5. In een klassenmaatschappij is de ideologie geen homogeen geheel. De ideologie is uitgesplitst in meerdere regio's en verdeeld in verschillende tendensen. In de klassenmaatschappij is de ideologie dus een krachtenveld. De heersende klasse kan alleen dan verzekerd zijn van de kontinuering van de maatschappelijke verhoudingen wanneer zij ook het ideologies nivo beheerst. De strijd om de ideologische heerschappij kan zowel binnen de regio's als tussen de regio's worden gevoerd.

6. In de kapitalistische produktiewijze komt de ideologische reproductie tot stand in een veelheid van Ideologische Staatsapparaten.